

Софија ГЕОРГИЕВСКА
Славица НАУМОВА-ЈОСИФОВСКА

УДК: 364-787.3:316.647.3-053.2
Изворен научен труд

СИСТЕМСКИ СЕМЕЕН ПРИСТАП ВО РАБОТА СО ДЕЦА ЖРТВИ НА НАСИЛСТВО

Кратка содржина:

Овој труд претставува студија на случај која ја истражува примената на системската семејна терапија во работата со деца кои се жртви на насилство во нивното семејство. Студијата на случај се фокусира на семејството Џонсон, составено од татко, мајка и нивните две деца, кои побарале терапија по трауматичен инцидент на семејно насилство. Терапевтскиот пристап користеше рамка за системска семејна терапија, со цел да се справи со сложената динамика што произлегува од насилството и неговото влијание врз членовите на семејството. Целите вклучуваа обезбедување безбедна средина за децата да ги обработат своите искуства, зајакнување на комуникацијата, промовирање на ненасилно родителство и зајакнување на мрежата за поддршка на семејството. Интервенциите вклучуваа индивидуални сесии со децата, семејни сесии, психоедукација и заедничко поставување цели. Во текот на процесот на терапија, забележани се значителни подобрувања, вклучувајќи засилена комуникација, подобрена емоционална благосостојба на децата, стратегии за ненасилно родителство и развој на мрежа за поддршка. Наодите од оваа студија на случај ја истакнуваат ефикасноста на системската семејна терапија во промовирањето на исцелување, негувањето здрави односи и создавањето негувачка средина за децата погодени од семејно насилство.

Клучни зборови: Системска семејна терапија, деца, жртви на насилство, студија на случај, семејна динамика, комуникација, ненасилно родителство, мрежа за поддршка, траума, исцелување, здрави односи.

Системски семеен пристап во работа со деца жртви на насилство

Системскиот семеен пристап е рамка што се користи во работата со деца кои доживеале насилство. Овој пристап признава дека благосостојбата на детето е сложено поврзана со динамиката во рамките на нивниот семеен систем и ја признава важноста од разбирање и решавање на овие динамики за промовирање на заздравувањето и растот. Со разгледување на семејството како целина, системскиот семеен пристап се обидува да ги идентификува и трансформира моделите на интеракција кои придонесуваат за насилство и создаваат средина за поддршка за децата да напредуваат. Врсничкото насилство, во стручната меѓународна литература познато под името *Bullying*, е еден вид на употреба на сила, закана или намера за злоупотреба и/или агресивна доминација над другите врсници. Ова однесување најчесто се повторува и претставува дополнителен стрес за оние кои се предмет на малтретирањето односно жртви на *bullying*. Истото претставува закана за позитивниот развој на децата. Причинува вознемиреност, осамување, депресија, губење интерес за училиштето и училишниот успех, затворање во себе. Ваквите емоции можат да прераснат во состојба на таканаречен токсичен срам што го поддржува чувството на беспомошност во однос на однесувањето со другите врсници, па така овие деца веруваат дека дури ниту повозрасните не би можеле да им помогнат. За некои деца ваквите искуства можат да бидат крајно повредувачки и на тој начин би можеле да се соочат со посттравматски стрес кој би се пролонгирал во одреден период од животот. Миксот од емоции кои овие деца ги доживуваат е токсичен за нивната психолошка добросостојба.

Кога зборуваме за деца кои се жртви на насилство, важно е да се развие систем на поддршка во нивното опкружување, што подразбира: топла и поддржувачка атмосфера во семејството, помош при стекнување на нови пријателства, зајакнување на постоечките пријателства, јакнење на самодовербата, како и подучување на нови вештини за комуникација.

Родителите можат да одиграат значајна улога кај децата. Важно е да го следат однесувањето на своето дете, да ја регистрираат секоја промена во неговото однесување и расположение и да проверуваат дали е сè во ред. Тие, исто така, треба да го подучуваат детето на позитивно однесување, да му укажуваат на грешките што ги прави и да го учат на нови вештини за комуникација, но и да им објаснат дека секогаш кога ќе дојде до врсничко насилство, потребно е да се обратат кај возрастна личност (родители, наставници или други личности во кои што имаат доверба). Единствено на тој начин насилството би можело да се сопре. Во такви ситуации е важно да реагираме на начин кој ќе им помогне на децата да се соочат со реалноста, да им понудиме помош и поддршка и да им послужиме како модел за конструктивно решавање на настанатата проблематична ситуација.

Дополнително, многу важно е да се работи на подигнување на свеста за насилството и врсничкото насилство како и последиците од

истите. Затоа наставниците и родителите, може да помогнат во стекнување на вештини за одбрана и превенција од жртви на врсничко насилство, преку асертивност (издржливост, самоувереност, самодоверба, почит кон себе и кон другите, да ги брани своите права без викање, сигурен глас), комуникациски вештини (со кои се смирува атмосферата и се отвораат можности за комуникација помеѓу децата преку активно слушање и Јас пораки), социјални вештини (за намалување на напнатост во себе си и во групата, соработка и почит и одржување добри пријателства).

Основното правило во работата со децата кои се жртви на емоционално насилство е работа со мултидисциплинарниот пристап, која вклучува професионалци од различни области. Секој од свој аспект, тие собираат податоци за детето, го опсервираат неговото однесување, а дури потоа ги соединуваат добиените податоци, со можност да постават дијагноза.

Целата постапка се одвива во неколку фази, и тоа:

1. Набљудување на детето во однос на возрасните лица и другите деца

Дури и основните податоци кои ги добиваме при процесот на набљудување на детето, помагаат да оформиме слика за него и за неговите проблеми. Набљудувањето на тоа како детето разговара со возрасниот, што сака, како седи во присуство на возрасен, дали одговара спонтано или бара дозвола од возрасниот, дали си игра со предметите околу себе или само ги набљудува – се само некои показатели кои говорат за детското однесување, за неговата слобода на изразување и неговиот однос со возрасните лица. Многу често, за да се добие комплетна слика за детето, потребно е да се набљудува и однесувањето на возрасните – како возрасниот одговара на детските прашања, дали го замолчува или му објаснува, дали му обрнува внимание или го игнорира, дали го почитува или навредува со своите зборови и постапки.

2. Собирање на анамнестички податоци

Прашањата за собирање на податоци посебно треба да се фокусирани на односите во семејството, на податоците за детскиот развој, начините на воспитување на детето, казните и наградите. Посебно е важно да се процени односот на детето со своите родители, браќа и сестри, како и со врсниците.

3. Набљудување на детската игра

Без оглед на тоа дали детето си игра само, или во друштво на други деца, многу брзо до израз доаѓа детската несигурност, страв, агресија и недоверба, кои се манифестираат во детската игра, во начинот на играње и во содржините на играта, и се значаен показател за емоционалната состојба во која се наоѓа детето.

4. Анализа на детскиот цртеж

Цртежот претставува начин на изразување кој децата многу често го користат, а е од непроценлива важност, без оглед на тоа дали детето го црта спонтано и слободно она што сака да го нацрта во моментот, или пак црта на однапред зададена тема. Битно е да се анализира не само содржината на цртежот, туку и употребените бои, сигурноста на линијата и местоположбата на цртежот на листот. Несигурните деца најчесто цртаат со бледи бои и со несигурни потези, и се случува целиот цртеж да е сместен само во еден агол на листот.

На сликите подолу претставени се цртежи на деца кои се жртви на насилство.





Доколку детето црта цртеж на зададена тема, особено на тема семејство, тогаш многу често се случува еден член од семејството да недостасува, некои ликови да бидат предимензионирани, а други намалени. Врз основа на овие илустрации може да се заклучи за односот на детето со членовите во семејството. Се случува некогаш детето да се изостави и себе си од цртежот, па на прашањето каде се наоѓа или зошто го нема на

цртежот, е изненадено. Но, ова е вовед во понатамошниот разговор за тоа како детето се доживува во семејството. Децата кои доживеале некоја траума сликата што ја цртаат, често има трауматска содржина. На почеток од доживувањето на трауматскиот настан многу полесно ги изразуваат своите проблеми невербално, отколку со вербални техники. Во таа смисла цртежот е еден од најдрагоцените начини за изразување на чувствата и показател на детските проблеми.

5. Анализа на детското однесување

Анализата на детското однесување во себе вклучува анализа на проблемите кои детето ги манифестира, како и анализа на односот кон себе и кон другите. Детскиот психијатар или психолог се последните лица од кои родителите бараат помош за телесните проблеми на децата. Меѓутоа, постојат низа пречки кои возрасните не ги препознаваат кај своите деца, бидејќи навидум децата немаат проблем. Всушност, детето учи, не се спротивставува на авторитети, не е непристојно ниту агресивно, не излегува многу често надвор од дома – па според мислењето на родителите, нема проблеми. Но, таквите деца многу често се депресивни и знаат да ја изненадат својата средина со обид за самоубиство (Harkness&Lumley, 2008).

6. Употреба на различни скали и прашалници

Прашалниците кои се употребуваат најчесто се однесуваат на анализа на:

- Степенот на когнитивен развој на детето
- Особините на развој на детето
- Односот дете – родител или дете – воспитувач (Pearl, 2002)

Најчесто применувани инструменти се:

- Child Abuse Trauma Scale (CATS)
- Minesota Multiphasis Personality Inventory (MMPI)
- Rorsachs Test
- The Thematic Apperception Test

Освен овие, постојат и цела низа скали кои се применуваат кај нас. Се смета дека во процесот на дијагностицирање треба да се применуваат минимум три од долу наведените скали:

- Водач за психосоцијална евалуација на злоставувани деца издаден од Американското професионално здружение за злоставување (APSA) (Guidelines for Psychosocial Evaluation of Maltreatment in Children and Adolescent)
- CARE Индекс (Crittenden, 2001)
- Psychological Maltreatment Rating Scale (PMS) (Brassard, Hart i Hardly, 1993)
- Conflict Tactics Scale (Straus, 1979)

- Record of Maltreatment Experiences (ROM) (McGee, Wolfe и Wilson, 1997)
- Bayley Scales of Infant Development (Bayley, 1969)
- Tennessee Self Concept Scale (Fitts, 1991)
- State-Trait Anxiety Inventory (Rohner, Saavedra и Granum, 1978)
- Child Abuse and Trauma Checklist (Senders and Becker-Lausen, 1995)
- Child behavior Checklist (Achenbach и Edelbrock, 1979)
- Child Assessment Schedule (Hodges et. Al., 1982).

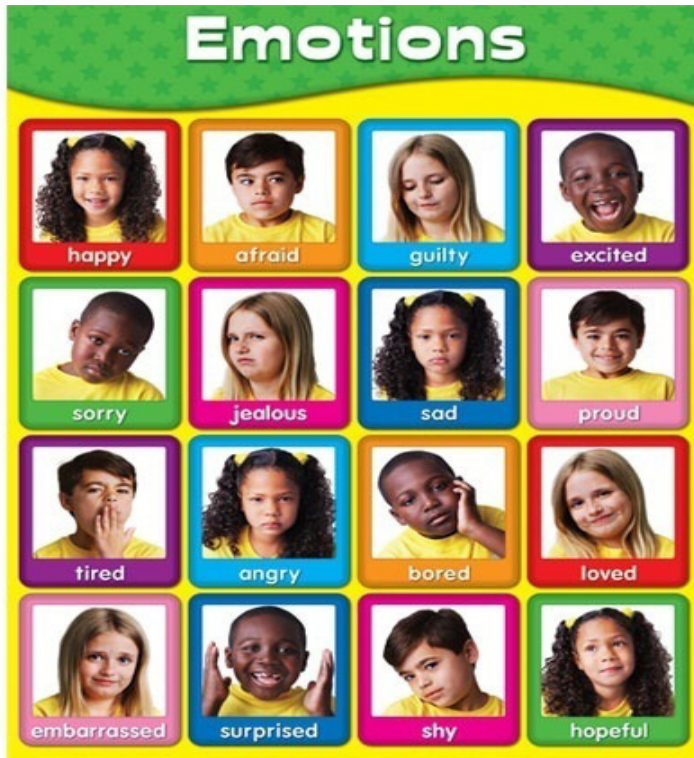
Првото прашање кое секој професионалец во оваа област треба да си го постави е како да се дојде до детето кое е жртва на емоционално насилство, бидејќи средината која дејствува деструктивно не ги препознава детските потреби или пак свесно ги прикрива, а детето зависи од својата средина и единствено таа може да го донесе во контакт со лицето кое може да му помогне. Во тоа всушност се лоцира и најголемиот проблем.

Решението на проблемот започнува преку добрата информираност за потребите на децата, како и информираност за насилството и неговите последици кај детето. Информираноста мора да се спроведе преку медиумите од јавен карактер, преку континуирани едукации во училиштата, факултетите, но и во сите институции каде се работи со деца и чија главна улога е заштита на децата и детските права.

Ова е една од задачите на примарната превенција на менталното здравје на децата, а според Светската здравствена организација за правилен развој на детето постојат неколку основни услови, како што се: воспитување за здраво родителство, јавна информираност, адекватен воспитен и образовен кадар, развивање на здрави стилови на живеење, поддржување на традицијата и слично. Кога детето ќе се најде во ситуација во која некој треба да му пружи помош, се јавува цела низа на проблеми, а на прво место е недовербата (*Зошто да ѝ верувам на непозната личност, кога мене ме изневерија моите најблиски?*). Процесот на стекнување доверба е долготраен, индивидуален и зависи и од детето и од терапевтот. Во тој однос не постојат правила, освен едно – дека сите мораат да бидат трпеливи, да се следи детскиот процес на прифаќање, да не се забрзува ниту забавува, едноставно да се биде со детето и да се гради доверба без манифестирање на лажни чувства, но и да се биде постојан и сигурен. Бидејќи основниот проблем со кој се соочуваат децата кои се жртви на емоционално насилство е покажувањето на емоции, нив треба да им се помогне да почнат да ги изразуваат и манифестираат со помош на вежби за препознавање на своите и туѓите емоции. Постојат повеќе начини децата да се доведат во ситуација да зборуваат за своите емоции, и тоа преку:

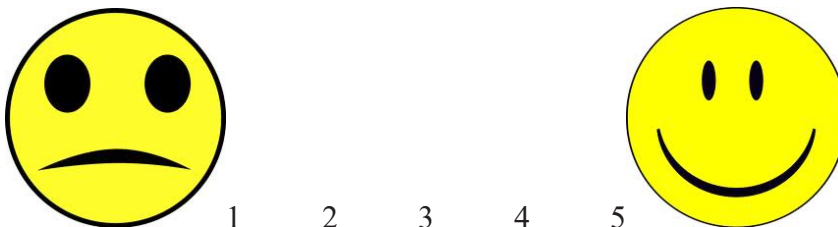
- Именување на емоциите кај другите лица врз основа на тоа што детето го гледа на лицето на прикажана слика или на посебно креирани кукли за таа намена (сл.1)

- Именување на емоциите кај себе врз основа на тоа што го чувствува (сл.2)
- Цртање на емоциите што детето ги препознава кај себе и кај блиските лица (сл. 3)
- Цртање на своите најчести емоции (сл. 4)



Слика 1. Листа за именување на емоциите кај другите лица

Заокружи како се чувствуваш на скала од 1 до 5 во моментов:

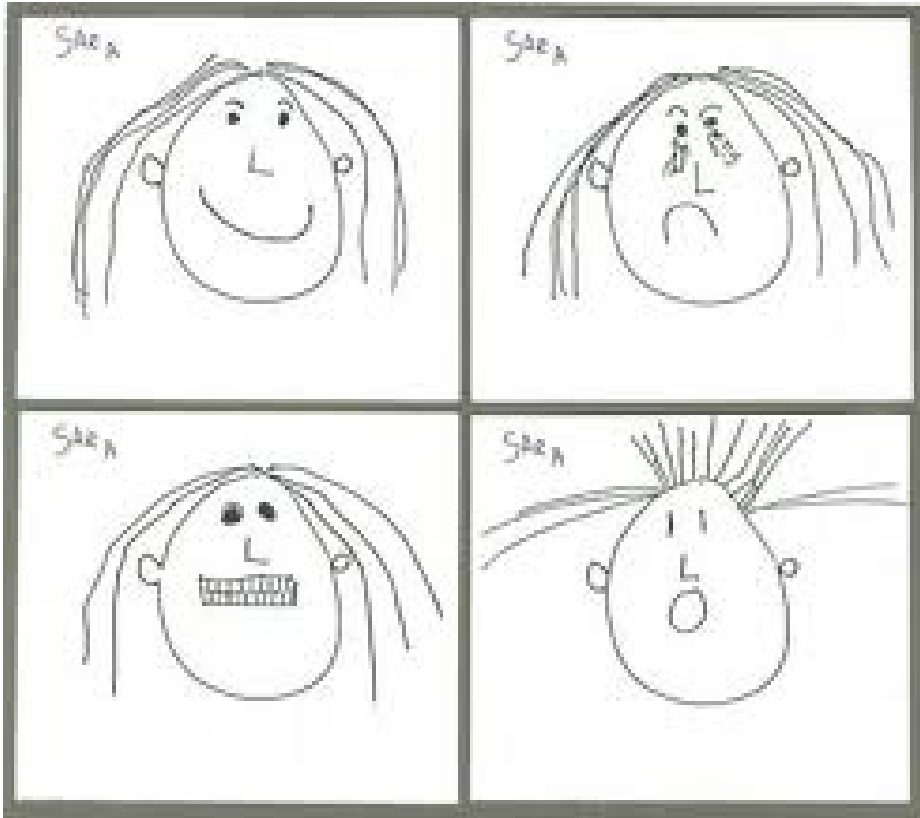


Слика 2. Именување на емоциите кај себе



Слика 3. Цртање на емоциите што детето ги препознава кај себе и кај блиските лица

На овој начин, и во опуштена атмосфера, терапевтот може да му се приближи на детето, овозможувајќи му да го нацрта, именува и објасни тоа што е напишано и тоа што го чувствува. Така, се отвора патот на создавање доверба, се доаѓа во позиција детето самото да почне да зборува за себе и за она што му се допаѓа. Зборувајќи и кажувајќи ги своите емоции, стравови, проблеми, детето станува поопуштено, посигурно и полно со доверба во терапевтот. Дури, тогаш може да започне терапевтскиот процес, за кој се потребни професионалци кои се добро обучени и оспособени за работа со деца. Бројот на деца кои се жртви на емоционално насилство е огромен. Многу често тие поминуваат покрај нас незабележано, задлабочени во својата тага и преокупирани со својата судбина.



Слика 4. Цртање на своите најчести емоции

Како најдобри модели на помош се истакнуваат:

- Посети на посебно обучени патронажни сестри и лекари;
- Организирање на едукации во училиштата и контакти со родителите и воспитувачите;
- Добро организирана служба за помош на семејствата кога ќе се забележи дека нешто се случува со детето;
- Работа на прекинување на кругот на насилство во семејствата или училиштата каде претходно било забележано насилство; и
- Континуирана работа на информираност и освестување за овој проблем.

Децата кои се жртви на емоционално насилство се омаловажувани, исмевани, манипулирани, со незадоволени базични потреби и без адекватен психосоцијален развој. Покрај лошата слика што ја формираат за себе, тие се карактеризираат со следново:

- Основен одбранбен механизам кај овие деца е репресијата, бидејќи покажувањето на емоции е знак на слабост;
- Се идентификуваат со помали деца, што произлегува од нивното регресивно однесување и емоционалната незрелост;
- Во семејствата каде постои емоционално насилство, таткото најчесто е емоционално дистанциран, ладен, отсутен, индиферентен на детските потреби, додека, мајката е наметлива и со премногу барања, а децата се осамени, плашливи, со чести проблеми во училиштето и со рано изразени асоцијални форми на однесување;
- Овие деца сакаат да бидат препознаени барем по некоја карактеристика тргнувајќи од девизата „подобро да се биде некој дури и во негативна смисла, отколку никој во емоционална смисла“, и во текот на својот раст и развој се чувствуваат безначајни, незабележливи, па затоа покажуваат воспитно-социјални проблеми;
- Овие деца во социјалните релации се изолирани и без пријатели; и
- Еден од главните проблеми кај овие деца е проблемот на идентификација и комуникација.

За да може да се прекине кругот на емоционалното насилство врз децата, потребно е да се познаваат факторите кои придонесуваат за спречување на насилството. Податоците говорат дека не сите деца кои биле жртва на насилство, подоцна стануваат насилници. За тоа придонесуваат следниве фактори: социјална поддршка од средината, еден квалитетен, негувачки, а не насилен родител/старател, можност за изразување на емоции (бидејќи овие деца често можат да изразат лутина и тага кога зборуваат за своите минати искуства), намалување на стресните ситуации во текот на животот, што често зависи и од цврстината на самата личност, присутност на пријатели, донесување на свесни одлуки за неповторување на обрасците и начините на живот кои ги доживеале, позитивно училишно искуство, јаки религиски уверувања и поддршка од верската заедница, поврзаност со родителите, договори во семејството, комуникација во семејството, способност за прилагодување и закрепнување, јак надворешен систем на поддршка, психосоцијална ориентација, вештини за решавање на социјални проблеми, интелигенција, позитивна група на врсници и самодисциплина (Косијан-Нерцигонја, 2003).

Преваленцијата на емоционалното насилство е непозната, но сепак, според проценките на Американската хуманитарна заедница која ги објавила податоците за периодот од 1997 до 2007 година, вкупниот број на пријави за емоционално насилство врз децата бил 11%. Овој податок не е реален, но укажува на проблемот при дефинирање и проценка на емоционалното насилство¹.

¹<http://www.amicc.org>

Во 2009 година, Националниот центар за злоставувани и занемарувани деца во САД објавил дека таа година биле идентификувани 223100 емоционално занемарувани и 211100 емоционално злоставувани деца. Во тие податоци се наведува дека не се најдени значајни разлики во однос на полот, меѓутоа се наведува дека зачестеноста на насилството е 5 пати поголема во сиромашните средини, без оглед на расата или на етничката група на која припаѓаат децата².

Во Северна Македонија, има се поголем број истражувања и докази кои ја поддржуваат ефективноста на системскиот семеен пристап во работата со деца кои биле изложени на насилство. Студиите спроведени во регионот ги истакнаа позитивните резултати постигнати преку овој пристап, како што се подобрена комуникација во семејствата, намалени нивоа на насилство и зголемена севкупна благосостојба на децата.

Системската семејна терапија се покажа како ефикасен пристап во работата со деца кои се жртви на семејно насилство. Овој терапевтски модалитет се фокусира на разбирање и решавање на сложените интеракции и динамики во семејниот систем, со цел да се создаде побезбедна и похранлива средина за детето. Еве неколку добри практики за користење на системска семејна терапија со деца жртви на семејно насилство:

- Колаборативен и необвинувачки пристап: Системската семејна терапија ја нагласува соработката и необвинувањето. Терапевтите работат заедно со членовите на семејството, вклучително и детето, родителите и другите релевантни поединци, за да ги истражат основните причини за насилство и да ги идентификуваат моделите на интеракција што го овековечуваат. Овој пристап помага да се создаде безбеден простор за отворена комуникација и разбирање, без да се префрла вина на кој било поединец.
- Проценка на семејната динамика: Темелната проценка на семејната динамика е од суштинско значење во системската семејна терапија. Ова вклучува испитување на улогите на семејството, моделите на комуникација, динамиката на моќта и влијанието на насилството врз секој член на семејството. Со стекнување сеопфатно разбирање на овие динамики, терапевтите можат да развијат приспособени интервенции за промовирање на поздрави интеракции и односи.
- Промовирање на безбедност и зајакнување: Обезбедувањето на безбедноста и благосостојбата на детето е најважно. Системската семејна терапија помага да се создаде безбедносен план кој може да вклучи обезбедување итна заштита, како што е вклучување на услуги за заштита на децата, доколку е потребно. Терапевтите го овластуваат детето и членовите на семејството кои не се насилни да

²<http://www.childhelp.org/pages/statistics>

ги наметнат своите потреби и да постават граници, поттикнувајќи чувство на агенција и контрола во нивните животи.

- Психообразование и градење вештини: Системската семејна терапија вклучува психоедукација за да им помогне на членовите на семејството да го разберат влијанието на насилството врз развојот и благосостојбата на детето. Терапевтите може да ги едуцираат родителите за ефектите од насилството врз родителството и да ги научат на стратегии за позитивна дисциплина. Децата, исто така, може да се учат на вештини за справување, техники за регулирање на емоциите и стратегии за решавање конфликти за да се подобри нивната еластичност и адаптивно функционирање.
- Пристап информиран за траума: Препознавањето и справувањето со траумата што ја доживуваат децата е од клучно значење. Системската семејна терапија ги интегрира принципите информирани за траума, како што се создавање безбедна и поддржувачка терапевтска средина, потврдување на искуствата на детето и инкорпорирање на интервенции фокусирани на траума. Овој пристап им помага на децата да ги обработат своите трауматски искуства и да изградат отпорност.
- Колаборативна мрежа: Соработката со други професионалци и ресурси на заедницата е од витално значење. Системските семејни терапевти често работат во соработка со службите за заштита на децата, училиштата, медицинските професионалци и организациите за поддршка за да обезбедат сеопфатен и координиран пристап. Оваа мултидисциплинарна соработка ја подобрува поддршката достапна за детето и семејството.

Со имплементирање на овие добри практики, системската семејна терапија може да придонесе за заздравување и закрепнување на децата кои се жртви на семејно насилство. Ја препознава меѓусебната поврзаност на семејната динамика и ги овластува и детето и семејството да го прекинат циклусот на насилство, промовирајќи поздрави и понегувачки односи.

Еве една студија на случај што ја илустрира употребата на системска семејна терапија со деца на жртви на насилство:

Студија на случај: Семејството Џонсон

Позадина: Семејството Џонсон се состои од Марк (татко, 40), Сара (мајка, 38) и нивните две деца, Емили (12) и Џек (9). Семејството побарало терапија по трауматичен инцидент кога Сара доживеала семејно насилство од рацете на Марк. Двете деца беа сведоци на насилството и тоа имаше значително влијание врз нивната благосостојба и семејна динамика.

Терапевтски пристап: Терапевтот усвои пристап на системска семејна терапија за да одговори на сложените прашања што произлегуваат од насилството и неговите ефекти врз семејната динамика.

Цели:

- Обезбедете си безбедна и поддржувачка средина за децата да ги обработат своите искуства и емоции.
- Помогнете им на родителите да го разберат влијанието на насилството врз нивните деца и врз себе.
- Промовирајте отворена комуникација и здрави интеракции во семејството.
- Зајакнување на капацитетот на родителите за ненасилно родителство и решавање на конфликти.
- Зајакнување на семејната мрежа за поддршка и поврзување со надворешни ресурси.

Интервенции:

- Воспоставување безбедност и доверба: терапевтот се фокусираше на обезбедување на безбедноста и благосостојбата на сите членови на семејството. Беше развиен безбедносен план, кој вклучуваше привремено одвојување помеѓу Марк и децата додека не се вратат довербата и стабилноста.
- Индивидуални сесии со деца: терапевтот спроведе индивидуални сесии со Емили и Џек за да им обезбеди безбеден простор да ги изразат своите чувства и да ги обработат нивните трауматски искуства. Различни терапевтски модалитети, како што се терапија со игри и уметничка терапија, беа користени за да им се помогне на децата да комуницираат и да ги разберат нивните емоции.
- Семејни сесии: Семејните сесии беа спроведени за да се олесни отворениот дијалог и разбирањето меѓу сите членови на семејството. Терапевтот поттикнал активно слушање, емпатија и употреба на изјавите „јас“ за промовирање на ефективна комуникација. Сесиите, исто така, се осврнаа на влијанието на насилството врз секој член на семејството и обезбедија можности за изразување и потврдување на нивните емоции.
- Психоедукација: Терапевтот обезбеди психоедукација за ефектите од насилството врз развојот и благосостојбата на децата. Родителите беа едуцирани за важноста на ненасилната

дисциплина и позитивните стратегии за родителство. На децата им беа поучени вештините за справување соодветни на возраста и им беа обезбедени алатки за регулирање на нивните емоции.

- Колаборативно поставување цели: терапевтот соработуваше со родителите и децата за да воспостави цели и акциони планови за подобрување на семејната динамика. Целите вклучуваа поттикнување доверба, развивање стратегии за решавање конфликти и обновување на чувството на безбедност во семејството.
- Упатување и колаборативна работа: терапевтот работеше заеднички со надворешни ресурси, како што се организација за поддршка на семејното насилство и детски терапевт специјализиран за траума. Беа упатени до овие професионалци за да се обезбеди дополнителна поддршка и услуги прилагодени на специфичните потреби на семејството.

Резултати:

- Во текот на терапијата, забележани се значителни подобрувања во семејството Џонсон:
- Подобрена комуникација: членовите на семејството научија ефективни стратегии за комуникација, што доведе до зголемено разбирање и намален конфликт. Тие станаа поотворени за своите чувства и грижи.
- Подобрена емоционална благосостојба: Емили и Џек покажаа подобрена емоционална регулација и вештини за справување. Тие се здобија со поголемо чувство на сигурност и послободно ги изразуваа своите чувства.
- Ненасилно родителство: Марк и Сара развија техники за ненасилно родителство и практикуваа стратегии за позитивна дисциплина. Тие станаа повеќе усогласени со емоционалните потреби на нивните деца.
- Зајакната мрежа за поддршка: Семејството се ангажираше со надворешни ресурси и разви мрежа за поддршка, вклучително и учество во група за поддршка на преживеаните од семејно насилство.

Заклучок:

Преку употребата на системска семејна терапија, семејството Џонсон постигна позитивни промени во нивните односи и целокупната благосостојба. Терапијата обезбеди безбеден и поддржувачки простор за заздравување на децата и им помогна на родителите да го разберат влијанието на насилството врз нивната семејна динамика. Со решавање на основните системски прашања и соработка со надворешни ресурси, семејството доживеа зголемена комуникација, подобрена емоционална благосостојба и зајакнати мрежи за поддршка, на крајот поттикнувајќи поздрава и похранлива средина за сите членови на семејството.